

- між співавторами патенту;
- між власниками патенту й авторами у зв'язку з виплатою винагороди за використання об'єкта промислової власності;
- між власником патенту під час комерційної реалізації інтелектуального продукту та ін [1, с. 275].

У цьому випадку інтелектуальна власність виступає у формі інтелектуального капіталу, тобто в формі знань, які можуть бути перетворені на прибуток і оцінені.

Для створення інтелектуального продукту підприємство інвестує капітал, який при продажу цього продукту набуває форми товарного капіталу, головною функцією якого є реалізація інтелектуального продукту і одержання додаткової вартості у грошовій формі.

Договори, як правова форма реалізації виключного права на об'єкт інтелектуальної власності мають назву ліцензійних. Вони кваліфікуються як ліцензійні договори за предметом ліцензійної угоди (в залежності від виду об'єкта інтелектуальної власності); ліцензійні договори за обсягом прав, що передаються; ліцензійні договори за способом охорони її предметів [2, с. 54-56]. Комерціалізація інтелектуальної власності через ліцензійні договори здійснюється на основі правових норм, які визначають сукупність взаємних обов'язків. Послідовність виконання зобов'язань передбачає початок зобов'язань з моменту, коли договір сторін набуває чинності. Завершує цю операцію акт, який не має зворотної сили. Договори укладаються у письмовій формі і потребують офіційної реєстрації в Установі.

1. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П.П. Крайнєва. – К.: Старт - 98, 201 – 670 с. 2. Меньяло Л.А. Передача прав на об'єкти інтелектуальної власності. // Укладач Меньяло Л.А. – К: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності і права”, 2000 – 240 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ФОКУСІ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бідак В.Я.

Інститут регіональних досліджень НАН України

Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС передбачає актуалізацію Положення про створення Зони вільної торгівлі, що мало б викликати інтенсифікацію процесів не тільки соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, а й значні прояви

соціокультурних зрушень [1]. Однак, ця Угода спричинить до прояву факторів різної модальності з відповідною реакцією на них економічних, соціальних, політичних та громадських інститутів. Тому, зрозуміло, що входження у Зону вільної торгівлі викликає неоднозначні наслідки. При цьому, на перших етапах відчутніше можуть проявлятися певні ризики, які вимагатимуть оперативної перебудови та реформування структури господарського комплексу країни та окремих її територій, а також різке зростання вимог стосовно професійно-кваліфікаційних якостей суб'єкта трудової діяльності, незалежно від того, чи виступає він в колективній або індивідуальній формі зайнятості, є задіяним безпосередньо чи опосередковано в міждержавних міграційних переміщеннях, тобто в тій чи іншій мірі є причетним до міграційних процесів.

Останнім часом дослідження міграційних процесів в усіх їх проявах стало предметом наукового аналізу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. До них належать, насамперед, такі як: Е. Лібанова, О. Грішнова, Т. Драгунова, Ж. Зайончковська, В. Іноземцев, В. Іонцев, А. Колот, В. Кравців, О. Позняк, У. Садова, А. Мансур, М. Куїллін, Р. Мейнс, П. Петслі, Р. Лаппер, Л. Лісогор, Б. Маккінлі, О. Малиновська, О. Новікова, В. Переведенцев, І. Петрова, В. Покшишевський, І. Прибиткова, Е. Равенштейн, Л. Рібаковський, М. Романюк та ін. Однак практика оперативного вирішення міграційних проблем України повинна виходити з оновлених термінів інтеграційного розвитку держави при порівнянні потенційних небезпек та переваг вибору її інтеграційного вектора. При цьому увагу слід акцентувати на становленні нових територіальних міграційних систем [2, с. 33-35], на взаємозв'язку світової економічної кризи та інституалізації нових суб'єктів соціально-економічних відносин.

Отже, загалом входження в ЗВТ сприятиме наростанню міграційних процесів. Але, з іншого боку очікується суттєве покращання функціонування фінансово-економічної системи через посилення її інвестиційно-кредитної функції на загально-національному та регіональному рівнях.

Положення про Зону вільної торгівлі, зокрема передбачає не абстрактний, а наповнений конкретним змістом пріоритетний зв'язок між нашою країною та державами, на які припадає максимум міграційних потоків з України, так само як і адресація фінансових надходжень на внутрішні потреби.

Зважаючи на факт інтенсивної міграції (як короткочасної, циркуляційної, так і довготривалої) носіїв вітчизняного трудового потенціалу, конкретизація положення про ЗВТ виступає особливо актуальною стосовно таких країн, як Польща, Італія, Чехія, Іспанія,

Німеччина, Угорщина і Португалія, на які припадає понад 50% споживання міграційної робочої сили з України.

Нажаль, зовнішні трудові міграції дотепер у недостатній мірі сприяли зростанню загального інтелектуального і професійного рівня осіб, що беруть участь у цих видах міждержавних перемішень. Підтвердженням цього є те, що значна частка реальних мігрантів виконує роботу, що не вимагає високого рівня освіти, наявності особливих кваліфікаційних властивостей. Зокрема, у 2010-2012 роках майже 46% українських мігрантів, особливо із західних регіонів, працювали на малокваліфікованих робочих місцях сфери будівництва, понад 18% виявились зайнятими у різного роду домашніх господарствах, передовсім по домашньому догляду, 11% – на сільськогосподарських, як правило, сезонних роботах, ще 9% були працевлаштовані у сфері гуртової та роздрібної торгівлі і по 4% посідали робочі місця у промисловості, готельно-ресторанному бізнесі, а також транспортному секторі [3, с. 5]. Разом з тим, у зарубіжних країнах зростає попит на висококваліфіковану робочу силу з України, пов'язану з набутою освітою зі спеціальностей, що визначають техніко-технологічний та інформаційний прогрес у наш час, або визначатимуть його в найближчій перспективі. Саме ця категорія мігрантів, обсяги якої апріорі зростатимуть навіть без підписання зазначеної Угоди, може і повинна принести відповідні дивіденди не лише для країн-реципієнтів, а й для країни їх походження.

Проте, для реалізації такого плану Україна повинна виконати низку обов'язкових вимог, спрямованих на підвищення у короткотривалі терміни ефективності вітчизняного виробництва, істотного покращання якості основних видів продукції, забезпечення прийняттого рівня її конкурентоздатності на відкритих ринках праці, товарів та послуг. При виконанні цих умов в країні можуть продуктивно збалансуватися обсяги еміграції та імміграції, пом'якшиться проблема відтоку носіїв інтелектуального потенціалу, стане реальністю вірогідність повернення на Батьківщину фахівців з IT-, біо-, енерго-технологій, технологій зв'язку та комунікацій (ІКТ) та інших напрямків, що детермінуватимуть подальшу інтенсифікацію сталого розвитку економіки. Реєміграція представників найвищого рівня кваліфікації сприятиме створенню нових робочих місць, причому з перспективою на майбутнє, а отже сприятиме стабілізації рівня зайнятості на місцях.

Загалом, орієнтація на підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом покликана усунути найбільш негативні наслідки деформації економічного, правового, соціального, демографічного, інформаційного просторів держави, що особливо

наочно проявились за умов переходу на ринкові засади розвитку економіки. Один із основних механізмів усунення цих наслідків і полягає в оптимізації управління міграційною активністю мешканців країни, особливо стосовно їх міждержавних переміщень. Слід зауважити, що зростання масштабів різних форм міграційної активності не завжди є однозначно негативним явищем. Експертні опитування провідних соціологічних інституцій та служб свідчать, що міждержавні переміщення громадян України в низці випадків виявляються досить вибірковими. Так, до 90% мешканців Східного регіону взагалі жодного разу не були в будь-якій країні ЄС, а значна частина – навіть ні одного разу не відвідувала деякі регіони самої України. Так само і більшість мешканців Західного регіону ніколи не були на східних теренах держави. Ці факти істотно знижують ознайомлення громадян з іншим способом суспільного життя, консервують далекі від оптимального рівня розвитку особливості місцевих менталітетів з їх усталеною структурою соціальних норм і цінностей, що сформувалися ще в до ринкових умовах.

Тому, наростання міждержавних міграційних переміщень, попри їх теперішнє частково негативне забарвлення (реальна втрата частини трудового, у тому числі інтелектуального потенціалу), в подальшому в усе більшій мірі демонструватиме позитивний ефект. Йдеться про наступне:

- поступове підвищення стандартів життя, покращання матеріального становища тієї частки мешканців країни, що завдяки відкритості ринків праці в результаті підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, зможуть працевлаштуватись за рубежом;
- покращання умов для здобуття українською молоддю освіти в престижних закордонних ВНЗ, що слугуватиме інструментом збільшення їх трудового доходу;
- посилення комфортності умов праці і соціальної захищеності та соціально-економічна безпека для українських мігрантів в результаті набуття ними легального статусу;
- доступ мігрантів до стандартів розвиненої соціальної інфраструктури;
- зменшення рівня безробіття в працenaдлишкових регіонах країни;
- поступове зближення рівня заробітків і доходів в країнах походження і призначення мігрантів;
- збільшення міжнародних грошових переказів, зростання можливості їх спрямування у розвиток вітчизняного виробництва;
- запозичення передових технологій, новітніх механізмів управління, які у зв'язку з рееміграцією висококваліфікованих кадрів

стануть реальним здобутком в країні та регіонах з підвищеною міграційною активністю їх населення;

- сприяння становлення в Україні громадянського суспільства, що опиратиметься в економічному відношенні на потужний середній клас, вибіркоче запозичення прийнятих у цивілізованому суспільстві норм співпраці та співжиття громадян, удосконалення політичних інститутів у країні, здобуття нових цінностей та ідей; та ін.

Особливе значення Угода про асоціацію з ЄС матиме для покращання в Україні об'єктів соціальної інфраструктури за прикладом передових в економічному відношенні держав. Це стосується діяльності освітніх закладів у відповідності до вимог Болонського процесу, упорядкування функціонування мережі суб'єктів сфери торгівлі, вдосконалення форм та напрямків діяльності закладів мистецько-культурного спрямування, підвищення стандартів функціонування транспортної галузі та її інфраструктури тощо.

Проведене працівниками відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ІРД НАН України експертне опитування представників наукової, викладацької та управлінсько-підприємницької сфери діяльності [4, с. 11-15] дозволяє виокремити головні переваги для розвитку економіки внаслідок підписання Угоди про асоціацію та реалізації заходів, передбачених Положенням про ЗВТ. В цілому вони зводяться до наступного:

- зростатиме легалізована міграція кадрів різного профілю в країні ЄС з синхронним зменшенням нелегального працевлаштування, що сприятиме поліпшенню психологічного клімату в середовищі безпосередніх мігрантів та їх оточення;

- полегшаться умови для здобуття вищої освіти за кордоном;

- рееміграція кадрів сприятиме прискореному впровадженню в соціум загальноєвропейських стандартів якості життя та виробничої культури;

- підвищиться на об'єктивній основі соціальна захищеність трудових мігрантів з України та можливість перенесення засвоєних соціально-захисних механізмів в національні умови;

- появляться потенційні можливості освоєння новітніх технологій у деяких сферах вітчизняного виробництва;

- зросте можливість використання міграційного капіталу не тільки на споживання, але й на організацію нових робочих місць;

- підвищиться у перспективі якість вітчизняної продукції та послуг з наближенням їх до стандартів, прийнятих у країнах ЄС;

- прискориться процес повномасштабного освоєння загальноєвропейських норм і цінностей, слідування ним у

повсякденній практичній діяльності та поведінці мігрантів, а також передача засвоєного досвіду навколишньому соціальному оточенню;

- посиляться взаємозбагачення культур шляхом засвоєння мігрантами певних елементів культури країн працевлаштування, включаючи толерантність до особливостей побуту, проведення вільного часу, ставлення до законодавчої системи та осіб, що її уособлюють;

- зростання двосторонніх міграційних переміщень викличе трансформацію у певної частини мешканців країни та регіонів їх сучасного мовного стану (домінування двомовності або навіть одномовності) до полілінгвістичного статусу (володіння принаймні кількома мовами), що вже набуло масового характеру в багатьох країнах ЄС;

- фіксуватиметься неухильне дотримання прав людини, які ґрунтуються на основоположних цінностях, зокрема на повазі до демократичних принципів, верховенства права, свободи громадянського волевиявлення, гідності та особистої недоторканості людини, свободи пересування і місця проживання, прийняттого рівня життя та соціального забезпечення, толерантного ставлення до представників інших етнічних та релігійних груп, державне та громадське сприяння досягненню національної та мовної ідентичності основного населення, відданості засадам вільної ринкової економіки та системних прогресивних цивілізаційних змін.

В цілому, передбачувані наслідки підписання Україною Угоди про зону вільної торгівлі об'єктивно інтегруватимуться у зростанні престижу країни як органічної складової європейської співдружності.

Зауважимо, що із закритої країни з незначним зовнішнім міграційним оборотом сучасна Україна трансформуватиметься в активного учасника міграційних процесів і міжнародного трудового обміну. Це в майбутньому може призвести до розвитку соціального демпінгу, основу якого складає зовнішня трудова міграція. Однак з посиленням контролю над процесом переміщення трудових ресурсів, соціальний демпінг може піддаватися оптимізації управління на основі розвитку компетенції управлінців з питань науково-теоретичного розуміння соціальної сутності, структури, функцій, параметричних характеристик цього явища, реальних і потенційних ризиків процесу соціального демпінгу для державної безпеки, вивчення міжнародного досвіду з урахуванням української специфіки, виділення стратегічних орієнтирів розвитку людського потенціалу нашого суспільства.

Ці та подібні позитивні зрушення як наслідок реалізації установки на підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом можуть наступити та бути зrealізованими впродовж найближчого десятиліття

за умов, якщо в країні будуть планомірно і безкомпромісно впроваджуватися соціально-економічні, організаційно-правові та культурно-ідеологічні механізми, адекватні необхідності становлення новітньої соціально-гуманістичної парадигми, що втілюватиметься на усіх рівнях функціонування суспільних систем.

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/-documents/association_agreement/guide.pdf. 2. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації: [моногр.] / наук. ред. У.Я. Садова; НАН України, Ін-т регіон. досліджень. – Львів, 2011. – 528 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»). 3. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/UKR%20FF_F.pdf. 4. Інтеграційний вибір України: соціальні, економічні, екологічні наслідки (регіональний вимір). Соціально-гуманітарна сфера. Регіональна економіка, 2013. – № 3. – 230 с.

ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ ЛЬВІВЩИНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: МІГРАЦІЙНА СКЛАДОВА

Бараняк І.Є.

Інститут регіональних досліджень НАН України

В кінці ХХ ст. та на початку ХХІ ст. Львівщина як і уся Україна стикнулася з демографічною кризою. А, як відомо, демографічний розвиток найяскравіше відбиває внутрішні процеси в державі. Тому й не дивно, що серед основних причин виникнення кризової ситуації була незадовільна економічна ситуація, невирішеність житлової проблеми серед молоді, бідність, безробіття, корупція, зміна ціннісних орієнтирів у молодого населення. Названі фактори відіграли вирішальну роль в активному розвитку негативних міграційних процесів як в регіоні, так і загалом в Україні.

Міграційні процеси тісно пов'язані з демографічними. Відплив великої кількості населення у репродуктивному віці, погіршення сімейної структури – основні причини виникнення статевовікових диспропорцій в структурі населення. В результаті таке поєднання факторів призвело до низької народжуваності, від'ємного природного приросту та постійного зменшення кількості населення. Ланцюжок демографічний подій тісно пов'язаний між собою, демографічні втрати